

טיפול רפואי ביהודים במחנות מאוטהאוזן

מאוטהאוזן היה מחנה-ריכוז יחידי שדרגת סיווגו היתה 3, שהיא החמורה ביותר. הוא היה מיועד, בהתאם לצו סיווג המחנות,¹ „לאסירים שלא ניתן עוד להתחזרם למוטב“. העברת אסיר למאוטהאוזן נחשבה, גם בין אוכלוסיית אסירי המחנות, כפסק-דין מוות תוך עבודת-פרך.² הרצח של אלפי פולנים, ספרדים רפובליקנים וצ'כים במכרות הגראניט של מאוטהאוזן וגוון בשנים 1940 עד 1942 אישר את נכונותה של הערכה זו גם לגבי יהודים וגם לגבי לא-יהודים. כל 2,759 היהודים שנרשמו בספרי המחנה עד אביב 1944 מצאו את מותם תוך זמן קצר מהגיעם אליו, להוציא 39 מהם, שהועברו משם לאושוויץ לפי פקודת הימלר שאמרה כי על המחנות ברחבי הרייך השלישי להיות „יודנריין“.³

גם במחנה זה היה קיים טיפול רפואי ובשלב מאוחר יותר היה בו אפילו צריף מיוחד לחולים יהודים. גם במחנות-הבת היו חדרי-חולים מיוחדים ליהודים. עובדה זו היא מעין דבר והיפוכו: בתוך מחנה-השמדה נמצאו מקומות לריפוי והחלמה. ברצוני להראות, שאופיים של „הטיפולים הרפואיים“ שכביכול הוגשו לאסירים היהודים — מבטל את ערכם בתחום הבריאות. את זאת ניתן להסיק משיעורי התמותה וההחלמה בקרב הנכנסים לבתי-חולים אלה. גברר גם מה היו המחלות העיקריות מהן נפטרו היהודים במחנות אלה. נשתמרו מיספר מיסמכים שלא נחקרו עדיין ואנו נעיין בהם.

באופיים של מחנות-הריכוז הנאציים יש להבחין שלוש תקופות: הראשונה — עד פרוץ המלחמה, עליה אין לנו נתונים על הטיפול הרפואי במאוטהאוזן. השנייה — מפרוץ המלחמה ועד סתיו 1943. בתקופה זו היו במחנה בעיקר אסירים לא-גרמנים — פולנים, ספרדים, צ'כים, שבויים רוסיים, וכן יהודים מהולנד וצ'כיה. מגמת שלטונות המחנה היתה לא רק הרחקתם של מתנגדים פוליטיים על-ידי כליאתם, אלא השמדתה הפיזית על-ידי עבודת-פרך של שכבת האינטליגנציה מארצות-הכיבוש, שהיוותה אלמנט פוליטי מסוכן למשטר. מפרק זמן זה השתמרו בידינו עדויות מעטות, שהמפורטת שבהן הוא ספרו של גוסטנר.⁴ בתחילת 1940 פרצה במחנה מגיפת טיפוס. שלטונות המחנה לא התאמצו במיוחד להילחם במחלה. גוסטנר מספר: „מיספר צריפים במחנה הופכים לאזורי בידוד. במיספר בתי-שמוש מופיעים שלטים, רק לחולי דיזנטריה“. בשני אמצעים אלה מנסה ה-ס.ס. להילחם במגיפה. אין רופאים ואין תרופות. כל יום מתים מאות... החולים שוכבים על המזרונים כפי שמשכיבים אותם — אין מי שידאג להם, עד שהם מתים. על המזרון המתפנה, המכוסה עדיין בדם ובצואה, משכיבים חולה חדש. מהחולים המובאים לצריפי הבידוד מתים 95 למאה. כל הטיפול בחולים נעשה על-ידי סגל המורכב ממושעים

מועדים". מ, יומן הניתוחים של מירפאת המחנה שהשתמר,⁶ ולפי עדויות שבידינו, לא ניתן אז לחולים יהודים שום טיפול רפואי,⁷ אך ברישומים מופיעים מיספר ניכר של יהודים הולנדיים וצ'כיים שקיבלו טיפולים באמצעות ניתוחים שונים. ב, יומן הניתוחים זה חתומים רופאי-ס.ס. ידועים לשימחה, כגון אנטרס וקרסבאך. ייתכן שהטיפול הרפואי היחידי שניתן ליהודים בתקופה זו היו ניתוחים אלה, שבוצעו כנראה במירפאת. כאמור, אף יהודי אחד לא נותר בחיים מהתקופה הזו במחנה.

כידוע, הוחלט בשנת 1942, עם התבוסות הצבאיות הראשונות, להקים תעשיה צבאית ולכן גויסו אסירי המחנות למאמץ המלחמתי, והוקמו מחנות-בת במיספר רב סביב כל אחד ממחנות-הריכוז. עם השינוי הזה צריכה היתה להתרחש גם תפנית בגישה כלפי האסיר, שמעתה היה רצוי ומועיל לנצלו ככוח-עבודה במפעלים שהוקמו. המיפנה הזה הגיע למחנות מאוטהאוזן באיזנור, וגם אז לא כשינוי יחס לאסיר. באמצע 1943 ביקר שפר, שר ההצטיידות המלחמתית, במיספר מחנות-בת של מאוטהאוזן והוא התריע על הבזבוז המשווע בכוח-אדם שניתן היה לנצלו לצורך המאמץ המלחמתי.⁸

באמצע 1943 התחילה להסתמן עליה במיספר האסירים במצבת מאוטהאוזן והוחל בהקמת מחנות-עבודה בכל עמק הדאנובה, שאוישו באסירים. את רוב המפעלים ניסו למקם מתחת לפני האדמה במנהרות שנחפרו בצלעי ההרים. חפירת מנהרות אלו היוותה חלק גדול מעבודת האסירים. הביצוע היה בתנאים טכניים פרימיטיביים, ללא אמצעי זהירות מספיקים, בשעות עבודה ארוכות. אין פלא שהתמותה היתה עצומה. רק בחלק זעיר מהמנהרות הגיעו עד גמר המלחמה לייצור תקין.

מדיניות ה-ס.ס. כלפי עבודת האסירים במפעלים אלה נוסחה בצורה ברורה במיסמך מיום 3.4.1942 מטעם ראש אגף D (מחנות-ריכוז) של המחלקה הכלכלית (WVHA), המיועד לכל מפקדי מחנות-הריכוז,⁹ בה דורש המפקח על המחנות שעבודת האסירים תהיה מאומצת, ללא שעות עבודה מוגבלות, כדי שאפשר יהיה להשיג את מירב התוצרת. למרות זאת, עם הפסקת ההשמדה המכוונת של האסירים, ירדה כמובן התמותה הכללית. בעוד שבשנת 1942 נרשמו במחנות מאוטהאוזן וגוזה 12,424 מקרי מוות, היו בשנים 1943 ו-1944 רק 8,772 ו-11,405 מקרי מוות, וזה למרות העליה התלולה במיספר האסירים במחנות אלה.

באפריל 1943 הועבר בית-החולים של המחנה, ה"רוויר", לצריפי, מחנה הרוסים" שהפכו בזה ל"מחנה סאניטאציה". מחנה זה כלל תחילה 4 צריפים, אך הורחב בהדרגה עד ל-20 צריפים, ששכבו בהם קרוב לשיחור, לפי הרישום שבידינו, 8,863 חולים על גבי 1,960 דרגשים; חלק מהחולים שכבו על הריצפה וחיכו לתורם עד שיתפנה מקום על הדרגש.

החל מ-1942 התקבלו אסירים כרופאים בבתי-החולים ואף ניתנה להם הרשות להתליט באופן עצמאי על קבלת חולים. תנאי הטיפול בחולים נשארו ירודים, תנאי האישפוז היו גרועים, חסרו תרופות וחומרי חבישה ולא היו כלל תנאים סאניטאריים. מדי יום (החל מיוני 1942) נעשתה סלקציה והחולים קשה הוצאו להמתה בוריקות פנול ללב,¹⁰ או במכונית-הגאזים שעמדה לרשות המחנה. מאוחר יותר בוצעה

ההמתה בתאי-הגאזים של המחנה או במוסד האוטנאזיה („המתת-חסד“) של הרטהיים.

מאמצע 1944, לאחר שהגיעו משלוחים גדולים של יהודים מאושוויץ, החלו לקבל לבתי-החולים גם יהודים. במאי 1944 הוקצה עבורם במחנה הסאניטאציה צריף מיוחד, צריף מיספר 6, שכונה „בית-החולים היהודי“. הרופא הממונה על הצריף היה ד"ר זולטן קלר, שהגיע למאוטהאוזן ב-20 במאי 1944, בין ראשוני יהודי הונגריה. הוא הצליח לרשום ולהסתיר רשימות של כל העוברים בצריף והנפטרים בו. מאחר שרשימותיו הוסתרו זמן-מה בתוך האדמה שמתחת לצריף, לא קל לפענחן. עם זאת, הן מהות תעודה יחידה במינה על היקף הרצח של יהודים במאוטהאוזן. העתקים מצולמים של רשימותיו מצויים בארכיון יד-ושם,¹⁰ ובהן הוא מעיד:

כשנשלחתי למחנה הסאניטאציה נאמר לי על-ידי הרופא הנאצי, כי היהודים החלשים והחולים לא יומתו עוד, אלא יישארו בצריף 6. צריף זה צריך ליהפך ל„בית-חולים יהודי“, ואני צריך להיות הממונה עליו. אך רובם הגדול של היהודים החלשים והחולים שהגיעו למקום מתו כתוצאה מהתנאים הלא-אנושיים שאי-אפשר לתארם. צפיפות אימה, חוסר משווע בתרופות, בחומרי חבישה וכו', מחסור בתנאים סאניטאריים אלמנטאריים. לפי הערכתי שכבו כ-27,000 חולים יהודים ב„בית-החולים היהודי“ בין אמצע יוני 1944 וה-5 במאי 1945, היום בו שוחרר המחנה על-ידי הצבא האמריקני. מהם ניספו בערך 25,000, למרות כל המאמץ מצדי ומצד הרופאים שעבדו לצדי. כ-1,000 יהודים הועברו בתקופה זו כבריאים לחלקים אחרים של המחנה.

במשך התקופה הזו הצלחתי (בניגוד לפקודות מפורשות שאסרו באיום של עונשים כבדים הכנת רישומים מחוץ לאלה שיש להעבירם לשלטונות המחנה) לשמור על „ספרי גקלטים“ (Zugangsbücher), „ספרי מתים“ (Totenbücher) ו„יומנים“ (Tagebücher), המכילים שמות ונתונים אחרים, כולל דיאגנוזות של החולים שהגיעו לצריף. רוב הנתונים בספרים אלה כתובים בכתב יד. אחדים נעשו בידי רופאים אחרים.

מצאתי את רשימותיו של ד"ר קלר מדוייקות באשר להשוואת השמות הכלולים בהן עם מיספרי האסיר כפי שהם רשומים ב„ספר המיספרים“ של המחנה. גם תאריכי פטירה רבים ניתנו בדרך זו לאימות עם התאריכים המופיעים בספרי המתים של המחנה. לכן, אין מקום להטיל ספק במהימנות הצהרתו של ד"ר קלר ואנו חייבים לקבל את הערכתו, שמתוך 27,000 היהודים נפטרו בצריף 6. צריף יחיד של מחנה הסאניטאציה של מאוטהאוזן, בתוך פחות משנה, לא פחות מ-25,000 יהודים!

עדות נוספת על התנאים בבית-החולים היהודי היא מאת ד"ר ברנארד בורגשטיין,¹¹ שהגיע למאוטהאוזן עם מפוני פלאשוב והוכנס לצריף 6. גם הוא מספר על התנאים הקשים ששררו שם, על הצפיפות, המחסור בתרופות והתמותה הגדולה.

למרות מצבן הגרוע של חלק מרשימותיו של ד"ר קלר, הן מהוות מיסמך אותנטי ובו רשימה שמית של קרוב ל-27,000 מאסירי מאוטהאוזן. בשל מצבן אין הרשימות מאפשרות ניתוח סטטיסטי של הדיאגנוזות או סיבות הפטירה. מרשימות אלו ורשימות המשתחררים במחנות מאוטהאוזן¹² ניתן להעריך שאמנם היה שיעור התמותה כפי שמעיד ד"ר קלר. מיסמך זה מוכיח יותר מכל דבר אחר שבית-החולים היהודי היה מיועד לקלוט אסירים תשושים וחולים כדי שימותו בו ולא כדי לרפאם.

כרטסת הנפטרים היהודים במחנה אבנזה

מיסמך מקורי נוסף מחדר-חולים יהודי באחד ממחנות מאוטהאוזן היא כרטסת נפטרים ממחנה אבנזה. ב-1978 מסר אלברט הלם, יהודי מאוסטרליה, לארכיון יד-ושם קופסת עץ ובה כרטסת נפטרים יהודים מבית-חולים של מחנה אבנזה. הלם נמנה עם היהודים הראשונים מהונגריה שהגיעו למחנה זה במאי 1944. הכרטסת מכילה 1503 שמות של אסירים יהודים בנוסף לפרטים הבאים: מיספר האסיר של מאוטהאוזן, מיספר הצריף ממנו בא האסיר, תאריך לידה, תאריך קבלה לבית-החולים, תאריך פטירה וכן דיאגנוזה של המחלה. במקרים רבים מצורפים לכרטיס גם אישורים שונים לקבלת החולה לבית-החולים. מאוחר יותר שלח אותו יהודי עוד שני פנקסים קטנים ובהם שמות נוספים של נפטרים יהודים, כשהם מסודרים לפי תאריכי פטירה. בסך-הכל מגיע מיספר השמות בכרטסת ובפנקסים אלה ל-1557.

אלברט הלם איננו מוסר כיצד הגיעו הכרטסת והפנקסים אליו. מחנה אבנזה היה מחנה-הבת הגדול ביותר ברשת מחנות מאוטהאוזן. ביום 23 באפריל 1945 היו בו 18,590 אסירים ששוכנו ב-32 צריפים. הוא נוסד ב-18 בנובמבר 1943 ליד עיירה בשם זה, בחבל זאלצקאמרגוט שבאוסטריה עילית. האסירים הועסקו בחציבת מנהרות בצלע ההר, כדי לשכן בהן מפעלים של התעשייה הצבאית. העבודה התנהלה בשלוש משמרות בקצב לא-אנושי, דבר שגרם לתמותה הגבוהה. נושאי התפקידים מבין האסירים — רובם פושעים מועדים — וכן סגל השומרים נבחרו במטרה להשיג ניצול מירבי של האסירים.¹³

היהודים הראשונים, 500 במספר, הגיעו למחנה בתחילת 1944. היחס אליהם היה של שנאה מובהקת.¹⁴ ימים ספורים בלבד לאחר הגיעם, ביום 6.6.44, מוצאים ב„ספר המתים“ של המחנה את הראשון ביניהם שהתאבד בתליה.¹⁵ משלוחים נוספים של יהודים, בעיקר מהונגריה, המשיכו להגיע למחנה ועד אמצע מארס מעריכים את מיספר היהודים ב-15 אחוז מכלל האסירים במחנה.¹⁶ מתחילת 1945 היו צריפים מיוחדים ליהודים, אך מרביתם היו פזורים בין הצריפים הרגילים, שבחלק מהם היו אזורים מופרדים ליהודים, כעין גיטו בצריף.¹⁷ גם בבית-החולים היו חדרי נפרדים ליהודים,¹⁸ והכרטסת היא כנראה מחדר כזה.

בית-החולים במחנה כלל שני צריפים לחולים וצריף נוסף למבריאים. על אופי המקום מצויות עדויות אחדות. מספר ישעיהו בנקיר¹⁹:

את בית-החולים כינו „מחנה המזלמנים“. לשם הגעתי לאחר שספגתי מכות בעבודה. ביקשתי מרופא המחנה לקבלני לבית-החולים, אז אמר לי:

„בן-אדם, מה אתה רוצה כאן? האינך יודע שכאן אתה בידון למוות?“ בכל זאת התעקשתי להישאר, כי נותרתי ללא כוחות. כאן חיכו חולים רק למוות. לא היו תרופות, הרופא לא הגיע אלינו, ומאחר שהיה מחסור רב בתרופות ובמזון, מתו בהמונים.

אברהם שפיצר מספר²⁰:

באבנוה עבדתי בחפירת מנהרות. מאחר שלא הצלחתי להתאפק ושילשלתי תוך כדי עבודה, הלשין עלי אסיר פולני לקאפו וזה נתן לי 30 מכות על הגב. למחרת נשנה הדבר. התעלפתי בשעת המיפקד והובאתי לבית-החולים. כאן לא היה צריך לעבוד, אך גם מנות האוכל היו קטנות יותר. שכבנו ערומים, 4 על דרגש בגודל 70×180 ס"מ. מתוך 400 עד 500 החולים ששכבו תדיר בבית, מתו כל יום 30 עד 40. הקאפו של בית-החולים היה חיית-אדם.

יצחק גונצ'י מספר²¹ שהצליח להתחזות כסלובאקי לא-יהודי ובתור שכזה התקבל לעבודה בבית-החולים בחדר הלא-יהודי. הוא הושב שמנות-המזון היו פחותות מאשר בזמנים הקשים ביותר של אושוויץ. זקן בית-החולים היה פושע מועד, אכזרי ביותר. גם שמאי רוזנבלום¹⁷ מעיד על בית-החולים של אבנוה, כי מי שנכנס אפילו לצריף-ההבראה, לא יצא חי משם. עדויות נוספות²² רק מאשרות דברים אלה.

אין כל ספק במהימנות הכרטסת, מאחר שמאות השמות, מיספרי האסיר ותאריכי הפטירה המצויים בה תואמים את אלה של „ספר המתים“ המקורי שהשתמר מהמחנה. בכרטסת מופיעים רק שני-שלישים של הנפטרים היהודים במחנה אבנוה. זאת ניתן להסביר בכך שלא כל הנפטרים מתו בבית-החולים. ב„ספר המתים“ של המחנה צוינה ברוב המקרים כסיבת המוות – רוויר. רק בשישה מקרים של יהודים רשום שנורו למוות. בשני מקרים הסיבה היא התאבדות בתליה ובמקרה נוסף התאבדות על-ידי נגיעה בורס חשמלי. רק בשני מקרים רשום ב„ספר המתים“ כסיבת המוות היתה תאונה. לפי הדיאגנוזות שבכרטסת, מיספר התאונות היה גבוה בהרבה.

האם ניתן להתייחס לדיאגנוזות שבכרטסת כפשוטן? מ„ספר המתים“ של מאוטהאוזן אנו יודעים כי אלה שנפטרו בשתי מגיפות הטיפוס שהיו במחנה נרשמו כנפטרים תחת דיאגנוזות שונות.²³ לא ידוע לנו על מגיפות במחנה אבנוה ולכן הנימוק הזה לשינוי הדיאגנוזה אינו תופס במקרה זה. ברוב המקרים מצויות בכרטסת הדיאגנוזות של שני רופאים: רופא המחנה המפנה לבית-החולים (Revieraufnahme) והדיאגנוזה של בית-החולים. קשה להניח ששתייהן אינן נכונות, מה גם שמדובר על שלוש קבוצות מחלות החוזרות ונשנות ברוב רובם של המקרים, כפי שיתברר להלן. לעומת זאת קיימות אי-התאמות במקרים של תאונות (או התעללויות הגורמות לשבירת איברים), כפי שהדבר הוזכר לעיל. הקביעה „חולשת לב“ כסיבת המוות היא בוודאי נכונה, אך כל-כך כללית, שאין להתייחס אליה כאל דיאגנוזה מסויימת. לכן יש להתייחס לדיאגנוזות שבכרטסת כנכונות.

אין ספק שזמן השנה בבית-החולים לא מעיד על מהות המחלה או על היכולת להתמודד איתה. מנת-המזון המוקטנת, תנאי הצפיפות וחוסר יחסי של טיפול רפואי, היו בודאי הגורמים הראשיים למשך השנה. נוסף לכך יש להתחשב בעובדה שזקן-בית-החולים הרג במו-ידי חולים רבים. לכן אין טעם לנתח נתון זה. עם כל אי-הודאות בתפקידו הרפואי של בית-החולים, יש לציין מיספר דברים לחיוב:

1. במקרים רבים מצויים עד 4 אישפוזים חוזרים, כל פעם עם מחלה שונה, דבר המוכיח שלגבי אנשים מסויימים, או במקרים מסויימים, נעשה מאמץ לעזור;
2. במקרים של פלגמונות — פצעי מוגלה — נעשו מאמצים חוזרים-ונשנים להתגבר על הזיהום ולנקות את הפצע. תאריכי ניקוי הפצעים רשומים בכרסת;
3. במקרים של תאונות, הושמו שברים בתחבושות גבס;
4. מצוי מקרה יחיד בו מצורפת לכרטיס בדיקת מעבדה (רמת גלוקוז וחלבוני דם).

אופי המחלות המופיעות בכרסת

את המחלות ניתן לחלק לשלושה סוגים עיקריים, כשהגורם הראשי לתמותה מהווה הרעב בביטוייו הרפואיים השונים. גם מחלות לב מהוות בחלקן סיבוכים של הרעב. לסוג השלישי מסווגות מחלות ותופעות שהתהוותן, מקרית או לא, קשורה דווקא במחנה, כגון: תאונות, דלקת המעי העיוור וכדומה. מחלות רעב בעוצמה ובפאתוגניות, כפי שנחזו במחנות-הריכוז, מהוות תופעה מיוחדת. הסימפטומים שליוו את הרעב מיוחדים ושונים מהסימנים שמלווים רעב באופן רגיל. סימפטומים אלה אוחדו כתופעה אחידה והוגדרו כמחלה מיוחדת שפונתה בשם *Distrophia alimentaria*. היא תוארה בפרטות על-ידי רופאים יהודים שטיפלו בחולים בגיטאות, במחנות וביערות, כגון תיאוריו של ד"ר דבורצקי²¹ ד"ר ד. קליבנוב וד"ר א. קרונזון.²⁵ תחילה היא גורמת לאיבוד משקל, חולשת שרירים ועצבנות רבה. אחר-כך מופיעות בצקות, תחילה סביב העיניים ובכף הרגל. הרגליים מתנפחות, ואסירים אלה רק בקושי נשרכו אחר ההולכים. במקרים הקשים לא עלתה הנעל על הרגל והם הלכו יחפים. לבצקת התווספו שילשולים ואז הפכו החולים-הנפגעים שווי-נפש למתרחש סביבם. הם התנועעו באיטיות ורעדו תדיר מקור. כתוצאה מהשינויים הגופניים התחוללו תמורות נפשיות שהתבטאו בעיקר בריגוש-יתר: הם הפכו לא-סוציאליים והתנהגו בצורה היסטרית. בשלב הסופי שוב לא היו אחראים למעשיהם.

הסיבות בגללן מופיעות התופעות השונות הנזכרות כאן ובסדר בהן הן מופיעות מסובכות למדי ולא כאן המקום לעמוד עליהן. די לציין שניתן להבין את הפאתולוגיה בעזרת הסברים פסיכולוגיים פשוטים למדי. יש להוסיף לגורמי המחלה, בנוסף לחוסר הקאלוריות, גורמים אלה:

1. מערכת עצבים מגורה מאוד כתוצאה מהמצב הגופני הירוד והמתחים הנפשיים;
2. טיב גרוע של המזון (כגון מעופש, לא מבושל דיו) או קשה לעיכול (כגון: סלק בהמות וכדומה);

טיפול רפואי במאוטהאוזן

3. מחסור בוויטאמינים, המקשה על ספיגת המזון וניצולו על-ידי הגוף ;
4. קליטת כמויות גדולות של נוזלים ומלחים עם מעט אוכל מוצק ;
5. חוסר איוון בין שלושת אבות המזון (חלבונים, פחמימות ושומנים). במיוחד מוזק המחסור היחסי של חלבונים.

כתוצאה ממחלת הרעב מופיעים סיבוכים שלא תמיד מובן שהם תוצאה של הרעב. הסיבוכים השכיחים הם: דלקת ריאות, דלקות מוגלתיות, פלגמונות על פני העור המפרישות מוגלה דלילה רבה. תנגודת הגוף לזיהומים ירודה ולכן ריפוי הפצעים הוא איטי מאוד. המוות הופיע כרגיל כתוצאה מהפסקת פעולת הלב כבר לאחר מאמץ קטן יחסית וסיבה זו רשומה על-פירוב כסיבת המוות.

המחלות בכרטסת-אבנזה מסוכמות בטבלה, ממוינות בקבוצות. מחלות הלב היו, כנראה, בכל המקרים הסיבה למוות. שכיחות מחלות הריאה מאפשרת לשחזר את השתלשלות המחלות: בצקות, פלגמונות, מחלות ריאה ולבסוף חולשת לב. קבוצות 1 עד 3, מחלות הרעב, מהוות 95 אחוז של המחלות בכרטסת והן שגרמו לרוב מקרי המוות במחנה.

רשימת המחלות העיקריות המופיעות בכרטסת

1. מחלות לב, 673 מקרים (38.56%)	3. מחלות ריאה, 248 מקרים (14.21%)
חולשת לב אקוטית 318	דלקת ריאות 167
ניוון שריר הלב 76	דלקת ריאות וסימפונות 51
דלקת שריר הלב 279	הרחבת חלל הריאות 8
2. פצעים ודלקות, 737 מקרים (42.23%)	דלקת קרום הריאה 22
פלגמונות, דלקות מוגלתיות 426	4. נזקים כתוצאה מתאונות, מכות, וזיהומים, 74 מקרים (4.24%)
חבורות אודם ונפיחות 124	זיהומים ונפיחות 74
פצע מודלק 51	שברי עצמות השלד 30
אבצע, הצטברות מוגלה 36	כוויות 2
קרבונקל, דלקת תת-עורית 17	חבורות 16
פצעי כיב, במיוחד על הרגל 19	כוויות קור 19
דלקת בלוטות הלימפה 12	שטף דם בכיס האשכים 7
פצעי כיב בחלל הפה 9	

הערות

1. צו סיווג המחנות PS-1063, מיסמכי גירנברג. ריינהארד היידריך, ראש ה-RSHA, פירסם ב-1.1.1941 צו המסווג את כל מחנות-הריכוז ברייך ל-4 קאטגוריות. בחמורה ביותר, דרגה 3, מצוי רק מחנה מאוטהאוזן. עוד בשנת 1944 דרש הימלר ממשטרת הבטחון להקפיד על שליחת אסירים למחנות-ריכוז בהתאם לסיווגם.
2. ידוע גם על פסקי דין מוות שהוחלפו על-ידי הימלר למאסר במחנה מאוטהאוזן. ראה: Hans Marsalek, Die Geschichte des KZ Mauthausen, עמ' 23.

3. צו הימלר להוצאת יהודים ממחנות-הריכוז ברייך ושליחתם לאושוויץ או מיידאנק, מיסמכי גירנברג, PS-3677.
4. Ervin Gostner, 1000 Tage in KZ. Ein erlebnisbericht aus dem KZ Dachau, Mauthausen und Gusen, Innsbruck 1945
5. מיסמכים אלה מצויים כמיקרופילמים בארכיון יד-ושם: International Tracing Service, File 68, 69 : occ 15/147 11E/1
6. ארכיון יד-ושם 02/782. המקור הוא מספריית וינה בלונדון 896. וכן מרשק עמ' 138. לפי עדות של אסיר צ'כי (המצויה ביד) היה קבוע מעל הכניסה לביה"ח שלט: „הכניסה אסורה ליהודים ולצ'כים“.
7. במכתבו של שפר נאמר: „אני מבקש לכוון את כוח-העבודה לצרכים חשובים יותר... כדי להגביר את המאמץ בשטח ההצטיידות“. ארכיון קובלנץ, מיקרופילם 14.
8. מיסמכי גירנברג R-129. מכתב מאת גליקס לכל מפקדי מחנות-הריכוז.
9. את זריקות הפנול ללב הנהיג במאוטהאוזן רופא ה-ס.ס. קרבסבאך והוא אף ביצע אותן במו-ידיו במשך תקופה ארוכה. מכאן כינויו „Spritzbach“, כלומר „המזריק“. (IMT, vol. 6, p.263). גם במחנות-הבת חיסלו חולים-קשה בזריקות פנול ללב. עדות על כך מצויה ממחנה גוזן (גיזה שטיינמץ, ארכיון יד-ושם, 0-15/2-256).
10. ארכיון יד-ושם, M-6/2.3. המיסמכים צולמו והופצו כמיקרופילם של ארכיון ארולסן (מאוטהאוזן, מיסמכים בסיסיים, גליל 21). שמעון ויונטאל מציין בעדותו שד"ר קלר לא תמיד נהג ללא-דופי כרופא ראשי של בית-החולים היהודי.
11. עדות ברנארד בורנשטיין, יד-ושם 03/1837.
12. ארכיון ארולסן, מיסמכים בסיסיים, גליל 19.
13. מרשק (עמ' 39) מספר שמגנוס קלר, פושע מועד גרמני שהיה זקן-המחנה במחנה-האם, הועבר לאבנוה וקיבל שם חדר ומטבח ושאר תנאים מיוחדים על שירותיו הטובים ל-ס.ס. על מעלליו ועל אלה של יתר סגל המחנה, ראה גם: Jean Laffitte, Die Lebenden, Dietz Verlag, Berlin 1950
14. עדות יוסף וייס, שהגיע לאבנוה במשלוח זה, בארכיון יד-ושם.
15. ספר המתים של אבנוה השתמר בחלקו הודות לרשם המחנה, אסיר לוקסמבורגי בשם קאמיל שולטס. הוא מצוי בצורת מיקרופילם במיסמכי מאוטהאוזן של ארכיון ארולסן, (מאוטהאוזן, מיסמכים בסיסיים, גליל 17).
16. לאפיט, עמ' 295.
17. עדות שמאי ריוזנבלום, יד-ושם 03/3797.
18. יד-ושם, 03/734.
19. עדות ישעיהו בנקיר יד-ושם, 03/684.
20. עדות אברהם שפיצר, יד-ושם, 03/984.
21. עדות יצחק גונצ'י, יד-ושם, 04/53806.
22. על התנאים בבית-החולים באבנוה מצויות עדויות נוספות רבות, ביניהן מפורטת מאוד זו של יחזקאל הרפנס — „בכף הקלע" — כתב-יד של ספר בארכיון יד-ושם. על התנאים בבתי-חולים במחנות-בת אחרים של מאוטהאוזן ראה עדותו של אלכסנדר הלר, יד-ושם, 03/734.
23. מרשק, עמ' 162.
24. ד"ר מ. דבורז'צקי, המאבק לקיום ולבריאות בימי השואה, הוצאת ההנהלה הישראלית של הקונגרס היהודי העולמי ואגודת הרופאים היהודים שרידי השואה, הגיטאות ומחנות-הריכוז, ירושלים תשי"ח.
25. Dr. D. Klebanow, "Hungerkrankheiten — hungeramenorrhoe"; Dr. A. Kronzon, "Distrophia alimentaria", Unperiodische Zeitschrift herausgegeben vom verband Jüdischer Mediziner in der U.S.-zone Deutschlands, 2 Jahrgang, Heft 9/10, Munchen

Research

Menachem Shelach, a member of kibbutz Mishmar Ha'emek, a teacher and educator, in his doctoral thesis done at Tel-Aviv University researched the holocaust of the Croatian Jews. We present here the chapter which deals with the participation of Yugoslavian Jews in the struggle against the Nazis and their role in the partisan units, which was great, taking into consideration their part in the general population.

Itzhak Arad, Head of the Directorium of Yad Vashem, examined and summarized the activities of the Rosenberg Special Command for the collection of cultural works in the occupied territories of Eastern Europe. The writer concentrates on deeds of confiscation, robbery and the destruction of the cultural and artistic Jewish assets. He also provides statistical data on the subject.

Benjamin Eckstein, of the Hebrew University in Jerusalem, examines the documents of the Mauthausen death camp which deal with activities of the camp hospital and with the classification of the patients according to their diseases. The documents indicate that most of the diseases were a result of hunger.

Within the framework of the Institute for Contemporary Jewry of the Hebrew University in Jerusalem, **Jonathan Kaplan** wrote a research treatise on the activities of the Bergson Group, a branch of the "Irgun", in U.S.A., during World War II, and its public initiatives concerning the events in the Concentration Camps. A special emphasis was laid on the relations of the members of the delegation with the Jewish and non-Jewish leaders of U.S.A.

Documentation

Yerachmiel Cohen, of the Hebrew University in Jerusalem, discusses a document (of 1942) which relates to the beginning of the activities of the General Organization of the Jews in (occupied) France (UGIF). This document throws light on the relationship between the Jewish leadership and with the heads of Vichy's rule.

Akiba Skidel, a member of kibbutz Kfar Blum, served in the United States Army during World War II. We publish here an additional part of the letters he sent to his family in those days (see: **Yalkut Moreshet** 27). In the letters he describes his meetings with the survivors immediately after their release and his contacts with a Gar'in of young pioneers who founded the "Buchenwald Kibbutz", on the farm of one of the Nazi leaders.

Books

Yehoshua Bichler, a member of kibbutz Lehavot Haviva and one of the survivors of Aushwitz death camp, submits his criticism on Hans Langbein's